

Crkveni društveni pokreti i sekulamost u Republici Hrvatskoj

Matošević, Indi

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/um:nbn:hr:111:933632>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

ODSJEK: SOCIOLOGIJA

CRKVENI DRUŠTVENI POKRETI I SEKULARNOST U
REPUBLICI HRVATSKOJ

ZAVRŠNI RAD

AUTOR: INDI MATOŠEVIĆ

ZAGREB, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

ODSJEK: SOCIOLOGIJA

**CRKVENI DRUŠTVENI POKRETI I SEKULARNOST
U REPUBLICI HRVATSKOJ
ZAVRŠNI RAD**

MENTOR: DOC.DR.SC. ERIK BREZOVEC

AUTOR: INDI MATOŠEVIĆ

ZAGREB, 2023.

Sažetak:

U ovom završnom radu bavit ćemo se crkvom i društvenim pokretima i njihovom položaju u Hrvatskoj. Prije svega govorit ćemo o nastanku i značaju društvenih pokreta te njihovom utjecaju na hrvatsko društvo. Također ćemo navesti nekoliko aktualnih pokreta koji su se održali u Hrvatskoj. Pojasnit ćemo pojam sekularizma i sekularizacije te kakav ono status ima u Hrvatskoj. Za kraj ćemo objasniti odnos crkve i države i analizirati događanja kao što je Hrvatski katolički pokret.

Ključne riječi: moderna, modernizam, crkva, društveni pokreti, crkveni društveni pokreti, novi društveni pokreti, sekularizam, sekularizacija, Hrvatski katolički pokret

Sadržaj:

Uvod	1
Moderna i modernizam.....	1
Društveni pokreti.....	3
Vrste društvenih pokreta	4
Novi društveni pokreti	6
Nove teorije društvenih pokreta	6
Crkveni društveni pokreti u Hrvatskoj.....	9
Hod za život	10
Molitelji na zagrebačkom trgu.....	11
Sekularizam i sekularizacija	11
Nastanak sekularizma kao društvenog pokreta	12
Odnos između crkve i države.....	12
Politički i hrvatski katolicizam.....	13
Hrvatski katolički pokret	13
Razvoj društvenih pokreta u suvremenom društvu	14
Transformacija modernizma	15
Zaključak	16
Literatura	17

Uvod

U posljednjih nekoliko desetljeća, društveni pokreti bili su pokretač mnogim političkim i društvenim promjenama diljem svijeta. Mnogi sociolozi bavili su se temom društvenih pokreta. Charles Tilly opisao ih je kao: "kombinacije konfrontacijskih aktivnosti koje povezuju pojedince i/ili grupe kako bi izrazili nezadovoljstvo javnim odlukama i/ili postojećim društvenim odnosima, tražili promjene u tim odlukama i odnosima, ili osvojili pristup državnim resursima".¹ Mi ćemo se u ovom radu osvrnuti na nove društvene pokrete i na utjecaj koji danas imaju na društvo. Hrvatska je svjedočila brojnim pokretima koji su oblikovali javni diskurs i političko djelovanje države. Među utjecajnijim pokretima uvijek se nalaze oni vezani uz religijske i crkvene propovijedi. Hrvatska je većinski katolička zemlja i ima povijest vjerskih tradicija, stoga vjerski pokreti igraju značajnu ulogu u promicanju društvenih promjena. Prema popisu stanovništva iz 2021. godine, katolici u Hrvatskoj zauzimaju 78.97% stanovništva.² Crkveni pokreti sa sobom nose određene izazove i poteškoće koje ćemo također analizirati u radu. Oni imaju dugu i važnu povijest u Hrvatskoj i predstavljaju organizacije koje se zalažu za promjene u društvu temeljene na vjerskim načelima. Istovremeno, sekularnost države igra ključnu ulogu u modernom upravljanju. Ovaj rad ima za cilj analizirati crkvene društvene pokrete koji su se održali u Hrvatskoj kroz godine. Dotaknuti ćemo se pokreta kao što su Hrvatski katolički pokret, Pro life pokret i pokret molitelja koji su klečali na Zagrebačkom trgu. Također, u radu će se analizirati koncept sekularizma u kontekstu Hrvatske, povijest i značenje pojma te kako navedeni crkveni društveni pokreti utječu na status države.

Moderna i modernizam

„Moderna se rodila iz racionalizma, pozitivizma, naturalizma i materijalizma druge polovice 19. stoljeća, ali s težnjom da ih prevlada“. Obilježila je promjenu u svim dijelovima kulture kao što su književnost, slikarstvo, arhitektura, teologija, filozofija, znanost i politika, a označavala je

¹ Tilly, C. (1978). From Mobilization to Revolution

² <https://ika.hkm.hr/>

„napuštanje tradicije i raskid sa starim“.³ Postoje dva načina definiranja modernosti: povijesno i analitički. Odnosi se na načine društvenog života ili organizacije koje su nastale u Europi u 17. stoljeću, najviše u Engleskoj, Nizozemskoj, sjevernoj Francuskoj i sjevernoj Njemačkoj.

Moderna naznačuje složen i više značan pojam koji se koristi za označavanje različitih aspekata društvenih, kulturnih, političkih i tehnoloških promjena koje su se odvijale u razdoblju od 17. do 20. stoljeća. To je razdoblje koje karakterizira nagli tehnološki napredak, promjene u načinima razmišljanja, umjetnosti i društvenim strukturama. Moderna se sastoji od nekoliko osnovnih obilježja: individualizam, diferencijacija, racionalizam, ekonomija i proširenje. Početna stavka, individualizam, odnosi se na prelazak fokusa s grupe, kolektiva na osobu, odnosno pojedince koji biraju svoje mjesto u organizacijama. Diferencijacija se odnosi na proces podjele, razdvajanja različitih elemenata, komponenata ili aspekata unutar nekog sistema, organizacije ili društva. Ovaj koncept naglašava kako se različite komponente ili elementi razvijaju i postaju specijalizirani, čime se postiže veća složenost i raznolikost. Sljedeća stavka, racionalizacija, obilježava depersonalizaciju u polju rada organizacija i institucija. Ekonomija podrazumijeva dominaciju društvenog života pomoću ekonomskih aktivnosti, ekonomskih ciljeva, kriterija i postignuća. Proširenje se odnosi na potrebu modernizacije da proširi svoj domet.⁴

Dakle, dva glavna elementa moderne su odbacivanje svega starog, odbacivanje tradicije i svih njezinih elemenata te zamjena istih novim elementima i načinima djelovanja i mišljenja. Sam pojam modernizam skovan je u krugovima crkve u pokušaju zbližavanja crkve s modernim društvom. „Na kraju je postao kao kapitulacija vjere pred modernim mentalitetom“.

Moderna je usko povezana sa značajnim društvenim promjenama koje su oblikovale društva diljem svijeta. U 19. stoljeću, industrijalizacija, urbanizacija, uspon novih političkih i kulturnih pokreta koji su odigrali ključnu ulogu u oblikovanju modernog svijeta doveli su do nekoliko ključnih promjena. Dolaskom industrijalizacije došlo je do masovne migracije ljudi iz ruralnih područja u urbana središta u potrazi za poslom i boljim mogućnostima. Ova transformacija dovela je do brzog rasta gradova i pojave novog urbanog načina života. Urbanizacija je donijela promjene u obiteljskim strukturama, obrascima rada i društvenim hijerarhijama. Modernost je svjedočila značajnim promjenama u rodnim ulogama i pravima žena. Porast feminizma i pokreta

³ Bezić, Ž. (1989). Moderna i postmoderna. Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, 44(2.), 155-164.

⁴ Sztompka, P. (1993). The sociology of social change.

za pravo glasa doveli su u pitanje tradicionalne predodžbe o mjestu žene u društvu. Djela poput De Beauvoir, S. (1949). „Drugi spol“ pridonijela su diskursu o rodnoj nejednakosti i društvenoj konstrukciji ženstvenosti. Modernost je vidjela uspon raznih političkih ideologija poput liberalizma, socijalizma i nacionalizma. Te su ideologije potaknule pokrete za demokraciju, radnička prava i samoodređenje. "Komunistički manifest" Karla Marxa i njegov naglasak na klasnoj borbi imali su dubok utjecaj na društvene promjene i političku misao. Modernost je omogućila povećanje globalnih interakcija kroz trgovinu, kolonizaciju i tehnološki napredak. Ova međusobna povezanost dovela je do razmjene ideja, kultura i dobara na globalnoj razini. Širenje obrazovanja i uspon masovnih medija, uključujući novine, radio, a kasnije i televiziju, odigrali su presudnu ulogu u širenju informacija i oblikovanju javnog mnijenja. To je imalo duboke implikacije na društvene i kulturne promjene.⁵

Društveni pokreti

„Društveni pokret je organizirano kolektivno ponašanje klasnog aktera koji se bori protiv svog klasnog neprijatelja za društveno rukovođenje povijesnošću, unutar jedne konkretnе društvene zajednice.“⁶ Pojam društvenog pokreta prvi je koristio njemački pisac Lorenz von Stein sredinom 19. stoljeća.⁷ Koristio ga je u svom djelu „Povijest socijalnog pokreta u Francuskoj od 1789. do danas“ te ga je opisao kao borbu za socijalnu neovisnost.⁸

Osnovni cilj bilo kakvih društvenih pokreta je aktivno prikupljanje i organizacija ljudi u svrhu postizanja određene društvene promjene. Razlikujemo nekoliko vrsta društvenih pokreta: transformativni, reformatorski, pokreti iskupljenja i alternativni pokreti. Transformativni i reformatorski pokreti odnose se na šire aspekte i promjene u društvu, a pokreti iskupljenja i alternativni pokreti odnose se na samog pojedinca.⁹

⁵ Osterhammel, J. (2014). *The Transformation of the World: A Global History of the Nineteenth Century: A Global History of the Nineteenth Century*. Princeton University Press.

⁶ Turen, A., Radović, M., & Kuzmanović, D. (1983). Sociologija društvenih pokreta. Radnička štampa.

⁷ Mesić, M. (1998). Teorija društvenih pokreta—američke perspektive. *Društvena istraživanja-Časopis za opća društvena pitanja*, 7(36+ 37), 699-729.

⁸ Tomić-Koludrović, I. (1991). Sociološke teorije o novim društvenim pokretima. *Revija za sociologiju*, 22(3-4), 327-340.

⁹ Krstić, P. (2004). Kritički pojmovnik civilnog društva I. *Beograd: Grupa*, 484.

Razna istraživanja su dovela do zaključka da se društveni pokreti odvijaju u fazama. Američki sociolog Herbert Blumer predstavio nam je 4 faze kroz koje društveni pokreti prolaze prilikom ostvarivanja njihovog cilja: Društveno vrenje, narodno uzbuđenje, formalizacija i institucionalizacija. Dalnjim istraživanjem njegove podjele znanstvenici su navedene 4 faze preimenovali u : nastanak, srastanje, birokratizacija i opadanje. U početnoj fazi, odnosno fazi nastanka, nezadovoljstvo se izražava na individualnoj razini i ne postoji još dovoljno dobro organizirano kolektivno djelovanje. Ova faza podrazumijeva pisanje pisama lokalnim novinama od strane pojedinaca koji su nečime nezadovoljni. U drugoj fazi, odnosno fazi srastanja, pojedinačno nezadovoljstvo prelazi u nezadovoljstvo nekog kolektiva i više nije prikriveno ili tajno. U ovoj se fazi počinju razrađivati taktike i strategije za postizanje određenog cilja. U fazi birokratizacije razina organiziranosti se povećava i razrađene su strategije. Posljednja faza, faza opadanja može se dogoditi na nekoliko načina: represija, uspjeh ili neuspjeh i dr.¹⁰

Vrste društvenih pokreta

Razumijevanje različitih vrsta društvenih pokreta i njihove raznolikosti ključno je za dublje i sveobuhvatnije analize novih društvenih pokreta te za bolje razumijevanje njihova utjecaja na društvo.

Postoje razne vrste društvenih pokreta, koje pokazuju raznolikost i složenost društvenih pokreta opisanih u prethodnom poglavljtu. Različite vrste društvenih pokreta, kako su ih opisali Piotr Sztompka u svom djelu 'The sociology of social change,'(1993) reflektiraju široku paletu ciljeva i strategija. Dok neki društveni pokreti, poput onih usmjerenih na norme, nastoje mijenjati društvene norme i uvjerenja, drugi, kao što su revolucionarni pokreti, teže radikalnim promjenama u postojećem društvu. Osim toga, afektivni pokreti pružaju svojim članovima emocionalnu podršku, dok se reformski pokreti zalažu za postupne promjene unutar sustava. Svi ovi pokreti zajedno doprinose dinamici društvenih promjena, a razumijevanje njihove raznolikosti ključno je za analizu njihovog utjecaja na društvo.

¹⁰ Sztompka, P. (1993). The sociology of social change.

1. Pokreti usmjereni na norme: Ovi pokreti imaju za cilj promijeniti društvene norme, vrijednosti i kulturna uvjerenja. Često izazivaju prevladavajuće norme i zagovaraju nove načine razmišljanja. Primjer bi mogao biti pokret za građanska prava koji je imao za cilj promijeniti diskriminirajuće norme i promicati rasnu jednakost.
2. Pokreti orijentirani na vrijednosti: Ovi pokreti bave se promicanjem ili obranom određenih vrijednosti, često povezanih s moralnim ili vjerskim uvjerenjima. Pokreti koji zagovaraju stajališta za život ili za izbor u raspravama o pobačaju mogu biti primjeri pokreta orijentiranih na vrijednosti.
3. Utilitaristički pokreti: Utilitaristički pokreti teže postizanju specifičnih materijalnih ili ekonomskih ciljeva, često usmjerenih na poboljšanje životnih uvjeta određene skupine. U ovu kategoriju spadaju sindikati koji se bore za bolje plaće i uvjete rada.
4. Afektivni pokreti: poznati i kao ekspresivni pokreti, vođeni su emocionalnim potrebama svojih sudionika. Svojim članovima pružaju osjećaj pripadnosti i identiteta. New Age ili pokreti samopomoći mogli bi se smatrati afektivnim pokretima.
5. Nativistički pokreti: Ovi pokreti naglašavaju očuvanje i zaštitu određene kulture, često kao odgovor na percipirane prijetnje od vanjskih utjecaja. Nacionalistički pokreti ili pokreti za očuvanje kulture mogu se kategorizirati kao nativistički pokreti.
6. Reformske pokreti: Reformske pokreti imaju za cilj donijeti postupne promjene ili poboljšanja unutar postojećih sustava ili institucija. Pokreti koji se zalažu za reformu zdravstva ili reformu obrazovanja spadaju u ovu kategoriju.
7. Revolucionarni pokreti: Ovi pokreti traže radikalne i brze promjene u postojećem društvenom, političkom ili ekonomskom poretku. Često im je cilj srušiti postojeći sustav i zamijeniti ga novim. Primjeri uključuju boljševičku revoluciju u Rusiji i Francusku revoluciju.
8. Pokreti otpora: Pokreti otpora suprotstavljaju se određenim politikama, praksama ili silama, često kao odgovor na uočene nepravde ili ugnjetavanje. Pokreti protiv kolonijalne vlasti, apartheida ili diktature mogu se smatrati pokretima otpora.¹¹

¹¹ Sztompka, P. (1993). The sociology of social change.

Novi društveni pokreti

Početak novih društvenih pokreta obilježava se 60-ih godina 20. stoljeća. Označuje ih promjena ciljeva i problema na koje se usredotočuju. Oni nastaju kao reakcija na procese u postmodernističkom društvu i obilježava ih usmjerenošć na kulturna prava i protivljenje tehnokraciji.¹²

Francuski sociolog Alain Touraine bavio se pitanjem industrijskih i postindustrijskih, odnosno novih društvenih pokreta. U svojoj je knjizi protumačio postindustrijske pokrete kao kulturno usmjereno djelovanje, a ne samo „manifestacija objektivnih kontradikcija određenog vladajućeg sistema“. Također, tvrdi da je društveni pokret klasno djelovanje, odnosno da se ne može poistovjetiti s političkim djelovanjem koje je usmjereno prema državi, već je usmjereno prema društvenom protivniku. Touraine je mišljenja da društveni pokreti nemaju moć stvaranja boljeg društva od onoga protiv kojeg se bori.¹³

Novi sukobi s kojima se društvo bori tiču se osnovnih oblika života, kulturnih prava i kulture općenito. Ne radi se više o problemima koje država može kompenzirati, već je u pitanju ugroženost načina života i na koji se način može popraviti ili zaštititi. Klasifikacija novih društvenih pokreta određuje se po osnovnoj orijentaciji i organizacijskoj formi. U prvoj skupini razlikujemo emancipacijske, progresivne i regresivne, a u drugoj heterogene i antiautoritarne. U društvenoj strukturi mogu imati ulogu reakcionarnih, konzervativnih, revizionističkih i revolucionarnih društvenih pokreta.¹⁴

Nove teorije društvenih pokreta

Unatoč čestoj upotrebi izraza "nova teorija društvenog pokreta", taj naziv je netočan ako implicira opći konsenzus među teoretičarima u vezi s osnovnim premissama. Točnije bi bilo govoriti o "novim teorijama društvenih pokreta", s naglaskom na postojanje različitih varijacija

¹² Oklobdžija, M. (1985). Novi socijalni pokreti. Revija za sociologiju, 15(3-4), 141-145.

¹³ Turen, A., Radović, M., & Kuzmanović, D. (1983). Sociologija društvenih pokreta. Radnička štampa.

¹⁴ Oklobdžija, M. (1985). Novi socijalni pokreti. Revija za sociologiju, 15(3-4), 141-145.

širokog pristupa fenomenu nazvanom "novi društveni pokreti". Kao prva aproksimacija ovog općeg pristupa, možemo identificirati sljedeće teme:

1. Simboličko djelovanje u civilnom društvu ili kulturnoj sferi ističe se kao ključno polje za kolektivno djelovanje, uz instrumentalno djelovanje u državnim ili političkim okvirima.
2. Teoretičari novih društvenih pokreta naglašavaju značaj autonomije i samoopredjeljenja, nasuprot strategijama koje imaju za cilj maksimiziranje utjecaja i moći.
3. Neki novi teoretičari društvenih pokreta ističu ulogu post materijalističkih vrijednosti u većini suvremenih kolektivnih akcija, suprotstavljujući se konfliktima oko materijalnih resursa.
4. Problem konstrukcije kolektivnih identiteta i identifikacije grupnih interesa se tretira kritički od strane teoretičara novih društvenih pokreta, umjesto da se prepostavlja strukturalno određenje sukoba između grupa i njihovih interesa.
5. Nova teorija društvenih pokreta također ističe društveno konstruiranu prirodu pritužbi i ideologija, odbacujući prepostavku da se one direktno izvode iz strukturalne pozicije grupe.
6. Priznaje se postojanje različitih, potisnutih, latentnih i privremenih mreža koje često podržavaju kolektivno djelovanje, suprotno prepostavci da su centralizirane organizacijske forme neophodne za uspješnu mobilizaciju.

Mnoge od ovih tema odstupaju od klasičnog marksizma i teorije mobilizacije resursa, dok istovremeno pokazuju određene točke konvergencije sa socijalnim konstruktivizmom. Važno je napomenuti da različiti teoretičari novih društvenih pokreta naglašavaju različite aspekte ovih tema i imaju različite veze s alternativnim tradicijama, što potvrđuje množinu govora o novim teorijama društvenih pokreta. Neki od glavnih teoretičara koji su se bavili tom temom su:

Manuel Castells, Alain Touraine, Jurgen Habermas i Alberto Melluci.

Manuel Castells proučava utjecaj kapitalizma na urbane prostore i ulogu urbanih društvenih pokreta. On tvrdi da su gradovi ključni zbog kolektivne potrošnje i državne intervencije za osnovna javna dobra. Urbani pokreti, u suprotnosti s državom i drugima, oblikuju grad kao rezultat sukobljenih interesa. Castells prepoznaće klasnu dinamiku uz druge identitete poput roda i nacionalnosti. Urbani prosvjedi vrte se oko osporavanja kapitalističkih normi, očuvanja kulturnog identiteta i traženja samouprave. Castells se slaže s novim teorijama društvenih

pokreta, naglašavajući kulturni identitet i autonomiju, ali također priznaje ulogu države i političku dinamiku. Njegov pristup kombinira neomarksističku analizu s novom teorijom društvenih pokreta.¹⁵ Castells u svojem djelu "Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age"(2012.) bavi analizom različitih predispozicija nastanka i djelovanja društvenih pokreta, posebno u kontekstu digitalno-interaktivnog medijskog sustava. On pruža opsežan teorijski okvir za razumijevanje nastanka društvenih pokreta u 21. stoljeću. Naglašava da internet nije uzrok društvenih promjena, već da je važan alat koji omogućava komunikaciju i organizaciju među aktivistima. Castells istražuje ulogu emocionalnih stanja, posebice bijesa, kao pokretača društvenog nezadovoljstva i kako takva emocionalna stanja mogu voditi različite oblike ustanaka i revolucionarnih promjena. Istiće važnu komunikacijsku moć multimodalnih mreža i autonomni prostor komunikacije u digitalnom prostoru tokova, što je ključno za organizirane akcije društvenih pokreta. Također naglašava važnost zauzimanja javnih prostora kao važnih mjesta za izražavanje nezadovoljstva i širenje poruka društvenih pokreta. Prema Castellsu, suvremeni društveni pokreti, igraju ključnu ulogu u mijenjanju vrijednosnih dimenzija društva i ostavljaju dugoročni trag u kolektivnoj svijesti.¹⁶

Touraineove ideje predviđaju rasprave u novoj teoriji društvenih pokreta, kao što je neizvjesnost oko konstitutivnosti tih pokreta. Primjećuje da različiti oporbeni pokreti dijele oporbeni stav, baveći se pomakom prosvjeda s ekonomskih na kulturne domene i individualističkom prirodom suvremenih pokreta. Politički aspekt ovih pokreta ostaje dvomislen, a Touraine naglašava vezu između identiteta i samoodređenja. Njegov rad naglašava pitanja o strukturi i političkoj prirodi novih društvenih pokreta, odražavajući ključne teme u ovom području.¹⁷

Jurgen Habermas predstavlja kompleksnu teoriju moderne društvene strukture, razlikujući sustav kojim upravljaju moć i novac od životnog svijeta vođenog normativnim konsenzusom. Sustav djeluje instrumentalno, odvajajući medije poput novca i moći od odgovornosti, dok životni svijet djeluje putem komunikativne racionalnosti, opravdavajući norme kroz raspravu. Habermas upad sistema logike u životni svijet vidi kao kolonizaciju, gdje novac i moć kontroliraju identitet, norme i simboličku reprodukciju. Novi društveni pokreti pojavljuju se na granici između sustava

¹⁵ Buechler, S. M. (1995). New social movement theories. *Sociological Quarterly*, 36(3), 441-464.

¹⁶ Krolo, K. (2012). Manuel Castells, Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age. *Revija za sociologiju*, 42(3), 340-345.

¹⁷ Turen, A., Radović, M., & Kuzmanović, D. (1983). *Sociologija društvenih pokreta*. Radnička štampa.

i svijeta života. Habermas ističe njihovu obrambenu ulogu, štiteći životni svijet od upada u sustav, te njihov fokus na kulturnu reprodukciju, društvenu integraciju i samoostvarenje. Ovi pokreti dovode u pitanje ideologije usmjerene na rast i mogu pridonijeti širim krizama legitimacije u naprednom kapitalizmu.¹⁸

Alberto Melucci raspravlja o novim društvenim pokretima u (post-)modernom svijetu, koji odgovaraju na razvoj društvene kontrole, konformizma i obrade informacija. Ovi pokreti proizlaze iz sukoba isprepletenih sa svakodnevnim životom, uključujući simboličke kodove, identitet i osobne zahtjeve. Melucci, poput Tourainea, vidi nejasne političke uloge u tim pokretima, ali je manje zabrinut. Ti sukobi, iako su udaljeni od politike, imaju strukturne učinke, otkrivajući modernu dinamiku moći. Novi društveni pokreti dovode u pitanje instrumentalnu racionalnost dominantnog društva, ističući alternativne mogućnosti.¹⁹

Crkveni društveni pokreti u Hrvatskoj

Crkva krajem 20. stoljeća svjedoči promjenama koje su izazvane raznim nesporazumima kao što je borba između vraćanja povijesti crkve u prošlost i traženja novih puteva crkvene budućnosti. Također je prisutna nesloga između onih koji smatraju da svijet treba do kraja uništiti zbog svih negativnih stvari u njemu i onih koji ga žele spasiti. Posljednji prijepor je taj daj da se vjernici razdjeljuju da one koji su zadovoljni ustrojem crkve i one koji stvaraju razne pokrete unutar crkve. Dr.sc. Stipe Tadić napisao je knjigu „Tražitelji svetoga“ u kojoj se bavi tematikom crkvenih društvenih pokreta i zašto nastaju. Kao glavni uzrok nastajanja takvih pokreta navodi činjenicu da ljudi vole osjećaj neovisnosti i sudjelovanja u nečemu te ujedno i samostalnog biranja u čemu žele sudjelovati, umjesto da jednostavno pripadaju nekoj zajednici. „Kršćani se skupljaju u karitativne, biblijske, ekološke, molitvene, ekumenske, međureligijske, terapeutske i slične zajednice, dok im je sve iznad toga manje važno.“²⁰

¹⁸ Habermas, J. (2009). Moderna–nedovršen projekt. Politička misao, 46(02), 96-111.

¹⁹ Buechler, S. M. (1995). New social movement theories. Sociological Quarterly, 36(3), 441-464.

²⁰ Mardešić, Ž. (2003). Stipe Tadić, Tražitelji svetoga. Prilog fenomenologiji eklezijalnih pokreta, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb, 2003. *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 43(2-4), 185-188.

U postkoncilskom razdoblju u Hrvatskoj se uvoze pojedini duhovni pokreti iz inozemstva. Katolička crkva poslije Drugog vatikanskog koncila nije uspjela posve oživotvoriti sve koncilske ideje.²¹

Baloban (2008) u svojem radu „Crkveni pokreti u životu Crkve u Hrvatskoj“ navodi 3 značajke crkvene stvarnosti u Hrvatskoj: prenošenje duhovnih pokreta iz inozemstva, nastajanje jedinstvenih duhovnih gibanja i klasna duhovna gibanja. Pod prenošenjem pokreta iz inozemstva podrazumijevamo pokrete koji “traže korijenje u specifičnim hrvatskim crkvenim i socijalističkim društvenim uvjetima”. Za primjere jedinstvenih duhovnih gibanja autor navodi seminare za podučavanje religije i razne molitvene skupine, a pod klasična duhovna gibanja ubrajamo događanja kao što su hodočašća i crkvene proslave. Jedan od problema crkvenih pokreta koje uočava Tomislav Ivančić je taj da se crkveni pokreti zadržavaju na rubu crkve, a ne u središtu. To znači da nam nedostaje opće i hijerarhijsko zanimanje za duhovne pokrete, stoga oni ostaju u bazi crkve a ne u cijeloj crkvi.²²

Hod za život

Hod za Život" je javni događaj i inicijativa koja se organizira u mnogim zemljama diljem svijeta kako bi se izrazila podrška zaštiti nerođenog djeteta, promicala svijest o vrijednosti ljudskog života od začeća do prirodne smrti te se zagovarala za promjene u zakonodavstvu i društvu koje bi podržavale ovu svrhu. Ovaj događaj često uključuje masovno okupljanje ljudi koji zajedno šeću ili "hodaju za život", noseći transparente, plakate i poruke koje podržavaju pravo na život nerođene djece. Hod za Život obično okuplja vjernike i ljude koji podržavaju zaštitu nerođenog života iz etičkih, moralnih, religijskih i humanitarnih razloga. Osim toga, događaj ima za cilj potaknuti društvenu debatu o pitanjima pobačaja, prava nerođenih i vrednovanju ljudskog života. Ovaj događaj često uključuje molitvene komponente, govore, glazbu, i simbolične geste koje simboliziraju brigu za život. Hod za Život organiziran je u različitim gradovima i zajednicama širom svijeta, a datum njegova održavanja može varirati.²³

²¹ Baloban, J. (2008). Crkveni pokreti u životu Crkve u Hrvatskoj. Bogoslovska smotra, 78(2), 347-364.

²² Baloban, J. (2008). Crkveni pokreti u životu Crkve u Hrvatskoj. Bogoslovska smotra, 78(2), 347-364.

²³ <https://hodzazivot.hr/>

Osim hoda za život, u Hrvatskoj postoje i drugi slični društveni pokreti i inicijative koje promiču određene vrijednosti ili ciljeve. Neki od tih pokreta su: Hod za obitelj, molitveni vigili, pro-life inicijative, pro-obiteljske inicijative, prosvjedi za prava vjernika, pro-moralne inicijative, inicijative za prava ranjivih skupina i sl.

Molitelji na zagrebačkom trgu

„Molitelji na zagrebačkom trgu“ odnosi se na jedan od značajnih događaja u povijesti Hrvatskog katoličkog pokreta (HKP). Radi se o masovnom okupljanju članova HKP-a na zagrebačkom Trgu bana Josipa Jelačića 1971. godine kao izrazu protesta protiv određenih tadašnjih društvenih i političkih okolnosti. Tijekom tog događaja, tisuće članova HKP-a okupile su se na trgu kako bi izrazile svoje protivljenje prema odlukama komunističke vlasti i komunističkim politikama koje su tada prevladavale u bivšoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Ovo okupljanje bilo je jasan pokazatelj aktivizma i angažmana katoličkih vjernika u promicanju vjerskih i društvenih sloboda te izražavanju svojih uvjerenja. Danas se ta događanja ponavljaju u svrhu molitve za domovinu, da muškarci postanu "duhovni autoriteti u obitelji", život u predbračnoj čistoći, prestanak pobačaja i ostalo.²⁴

Sekularizam i sekularizacija

Ukratko, sekularizam zagovara odvojenost Crkve od države, ali njegovo točno značenje varira među pojedincima. Kovao ga je George Holyoake 1846. godine, a izvorno se odnosio na "pokrajinu ljudske dužnosti koja pripada ovom životu". U moderno doba, s obzirom na sve veći utjecaj različitih religija, preciznija definicija sekularizma mogla bi se promatrati kao promicanje odvajanja vjere i države. Sekularizam i sekularizacija su različiti pojmovi, a njihova zabluda može dovesti do pogrešnog shvaćanja izjednačavanja ateizma sa sekularizmom. Dok se "sekularizam" odnosi na političku filozofiju koja zagovara odvajanje religije i države, "sekularizacija" uključuje postupno odvajanje društva od organizirane religije. Konkretno,

²⁴ <https://hkm.hr/>

odnosi se na "proces u kojem religiozne misli, prakse i institucije smanjuju svoju društvenu važnost".²⁵

Nastanak sekularizma kao društvenog pokreta

George Jacob Holyoake bio je borac za individualna prava građana i pojavljuje se kao značajna figura koja oblikuje novu organizaciju nazvanu "Secularism". Osnovni cilj te organizacije bio je provoditi kampanje protiv svih oblika religijskog utjecaja na zakon, politiku i moral.

Sekularizam je bio pokret čija je osnovna svrha bila osigurati građanska prava za sve, neovisno o njihovim teološkim uvjerenjima. Njegova namjera nije bila podrivanje vjere u postojanje Boga ili isključivanje vjernika, s obzirom na to da je i sam bio pristaša popularnog deizma toga vremena. Holyoake se borio, prvo, da zaštititi osnovne ciljeve pravog sekularizma, a ključni među njima bila je sloboda vjeroispovijesti, izražavanja i objavlјivanja.²⁶

Odnos između crkve i države

U prošlom stoljeću i prvom dijelu 20. stoljeća, odnos između svjetovne i religiozne sfere temeljio se na ljudsko-narodnoj Crkvi. Danas, sintagma katolički/pravoslavni narod više nije primjerena u suvremenom europskom kontekstu. U Austriji i Njemačkoj se postavlja pitanje kako definirati odnos između svjetonazorski neutralne države i crkava te vjerskih zajednica. Pitanje slobode vjeroispovijesti je važno u multikulturalnom i svjetonazorski neutralnom okruženju, posebno s rastućom prisutnošću islamskog stanovništva. Različite interpretacije sekularizacije i odnosa prema Crkvi rezultiraju različitim pristupima prema vjerski neutralnoj državi. Tradicionalni modeli državne Crkve ili crkvene države više nisu relevantni. Odnos između Crkve i države temelji se na slobodnom izboru pojedinca za vjeru i načelu razdvajanja Crkve i države. U Europi postoje različite kombinacije ovih modela koje osiguravaju pravnu zaštitu slobode vjeroispovijesti kao temeljnog ljudskog prava. U Europi se sve više ograničava suverenost država zbog unutarnjih civilnih inicijativa, regionalizacije, vanjske međudržavne kontrole ljudskih prava i europskog udruživanja. Apsolutizacija države postaje upitna, a kulturno djelovanje ostvaruje se kroz autonomiju i građansko društvo. Crkve će morati prilagoditi svoj

²⁵ Phillips, G. (2011). Introduction to secularism. London: National Secular Society.

²⁶ Kuburić, Z. Sekularizam i laicizam u funkciji verske tolerancije. ПРОМЕНЕ У САВРЕМЕНИМ ДРУШТВИМА, 146.

odnos prema sve više relativiziranoj državi. Odnos crkava i države se mijenja, a partnerstvo se sve više usmjerava prema pojedincima, građanskim subjektima i međunarodnim organizacijama. Crkve se trebaju orijentirati prema pojedincu kao religioznom biću i prepoznati vjersku dimenziju društva. To su interesne zajednice sa specifičnim pravima i obvezama, a država poštuje njihovu autonomiju. Crkva sve više ovisi o pojedincu, a ključno je priznanje društva da je čovjek i duhovno biće te osiguranje vjerskog života na vitalnim područjima u suradnji s državom.²⁷

Politički i hrvatski katolicizam

Politički katolicizam se odnosi na pojavu svećenstva u politici i srodnim aktivnostima. U drugoj polovici 19. stoljeća, Europa je doživjela reforme društva i kulture koje su utjecale na uključivanje svećenika u donošenje zakona. Crkva je počela aktivno djelovati na saborima, usvajati zakone za biskupije i time utjecati na društvo. Liberalizam koji se širio Europom, unatoč neslaganju Crkve, donekle je prihvaćen, a svećenici su se podijelili na konzervativce i liberalnije članove. Svećenici su se počeli uključivati u političke stranke i zagovarati liberalne ideje, što je izazvalo razdor unutar crkvenih krugova. Hrvatski katolicizam proživljava utjecaj liberalnih ideja iz Europe te odražava situaciju razjedinjenosti u Hrvatskoj. Politička scena 19. stoljeća je obilježena pitanjima razjedinjenosti hrvatskih zemalja i ujedinjenja južnih Slavena. Hrvatski svećenici su se uključivali u političko djelovanje zbog austrijskog odbijanja hrvatskih težnji i potrebe za novim ideologijama. Biskup Josip Juraj Strossmayer osnivač je liberalnog katolicizma u Hrvatskoj s čvrstim stavom o nesklapanju nagodbe. Hrvatski katolicizam nailazi na otpor naprednjaka i stranke Hrvatske prava. Postupno se razvija Hrvatski katolički pokret pod utjecajem političkih promjena.²⁸

Hrvatski katolički pokret

²⁷ Štuhec, I. J. (2014). Sekularna Europa i novo pozicioniranje religije u društvu. Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, 12(1), 5-22.

²⁸ Petrik, I. (2021). Katolička crkva u kulturnom i političkom životu Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (Doctoral dissertation, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of Humanities and Social Sciences. Department of History).

Hrvatski katolički pokret (HKP) ima svoje korijene u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata i osnivačkih godina nakon Drugog vatikanskog koncila (1962.-1965.). Osnovan je s ciljem jačanja vjere, promicanja kršćanskih vrijednosti te aktivnog sudjelovanja katoličkih vjernika u društvenom životu. Nakon Drugog svjetskog rata, komunistička vlast u tadašnjoj Jugoslaviji pokušavala je smanjiti utjecaj Katoličke Crkve te je provodila mjere protiv vjerske prakse i institucija. Ova situacija potaknula je katoličke vjernike da se organiziraju i djeluju kako bi zaštitili svoje vjerske slobode i identitet. Osnivanje HKP-a pojačano je i nadahnutim Drugim vatikanskim koncilom (Vaticanum II), koji je naglasio potrebu aktivnog sudjelovanja laika u crkvenom životu i društvu te potrebu promicanja ekumenskog dijaloga i vjerske slobode. HKP je imao cilj okupiti katolike koji su željeli produbiti svoju vjeru, ali i aktivno sudjelovati u društvenom životu, zalažući se za kršćanske vrijednosti i principe. Pokret je organizirao razne duhovne obnove, seminare, predavanja te humanitarne akcije. Tijekom godina, HKP je prolazio kroz različite faze razvoja i promjene. Sudjelovao je u organiziranju događaja važnih za crkveni život i društvo, a njegove su aktivnosti često bile usmjerene na zaštitu obitelji, promicanje života, ekološke svijesti te jačanje duhovne dimenzije života.²⁹

Razvoj društvenih pokreta u suvremenom društvu

Anthony Giddens, jedan od vodećih sociologa suvremenog doba, svojim djelom "Posljedice modernosti" (2007.) duboko je produbio naše razumijevanje veze između modernizma i društvenih pokreta. U ovom djelu, Giddens istražuje kako su različiti aspekti modernosti oblikovali i potaknuli razvoj društvenih pokreta u suvremenom društvu. Jedan od ključnih elemenata koje Giddens ističe jest racionalizacija društva i proces disjunkcije vremena i prostora. Modernost je donijela sa sobom naglasak na racionalno planiranje i organizaciju društvenih aktivnosti, što je otvorilo prostor za društvene pokrete da se mobiliziraju oko jasnih ciljeva i zahtjeva. Osim toga, disjunkcija vremena i prostora omogućila je aktivistima da brzo komuniciraju i koordiniraju svoje akcije na globalnoj razini, što je osobito važno u transnacionalnom aktivizmu. Giddens također istražuje kako modernost utječe na individualne

²⁹ Bilobrk, P. (2022). KULTURNI VIDICI RAZVOJA HRVATSKOGA KATOLIČKOG POKRETA OD 1900. DO 1913 (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Croatian Studies).

identitete i samoosvjećivanje. U suvremenom društvu, ljudi se suočavaju s mnogo više izbora i opcija nego u tradicionalnim društvima. Društveni pokreti često služe kao platforme za izražavanje individualnih identiteta i borbu za prava pojedinaca. Na primjer, pokreti za ljudska prava i prava LGBT+ zajednice naglašavaju važnost zaštite osobnih sloboda i jednakosti. S globalizacijom kao ključnom karakteristikom modernosti, društveni pokreti su također postali globalni fenomen. Giddens istražuje kako aktivisti koriste globalne komunikacijske kanale, poput interneta i društvenih medija, kako bi proširili svoje poruke i mobilizirali podršku diljem svijeta. Ova globalna povezanost omogućava bržu razmjenu ideja i strategija između različitih društvenih pokreta.³⁰

Transformacija modernizma

Djelo "Refleksivna modernizacija" (1994) autora Scotta Lasha predstavlja značajno istraživanje suvremenih društvenih promjena i njihovog odnosa prema modernizmu. Ovaj rad bavi se analizom koncepta refleksivne modernizacije, koji je ključan za razumijevanje suvremenih društava i njihovih transformacija. Scott Lash istražuje kako se modernizam, koji se tradicionalno smatra procesom racionalizacije i unapređenja društva, transformirao u suvremenom kontekstu. On ističe da su suvremeni društveni procesi sve više obilježeni refleksivnošću, što znači da ljudi i institucije aktivno razmišljaju o svojim postupcima, praksama i vrijednostima te ih neprestano preispituju i prilagođavaju. Društva su postala svjesna posljedica vlastitih aktivnosti i sve se više oslanjaju na refleksivno znanje kako bi donosili odluke i oblikovali politike. Ovaj proces refleksivne modernizacije mijenja način na koji društva funkcioniraju i kako se nosimo s izazovima suvremenog svijeta. Lash također istražuje kako suvremene tehnologije informacija i komunikacija igraju ključnu ulogu u procesu refleksivne modernizacije. Internet i društveni mediji omogućuju ljudima da brzo pristupaju informacijama, izražavaju svoja mišljenja i sudjeluju u javnom dijalogu. Ovo stvara dinamično okruženje u kojem se ideje i vrijednosti šire i mijenjaju brže nego ikada prije.³¹

³⁰ Giddens, A. (2007). *The consequences of modernity*. 1990.

³¹ Beck, U., Giddens, A., & Lash, S. (1994). *Reflexive modernization: Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Stanford University Press.

Zaključak

U zaključku ovog rada, možemo reći da društvena situacija ima značajan utjecaj na rast i širenje društvenih pokreta. Društveni pokreti često proizlaze iz nezadovoljstva, nepravde i potrebe za promjenom u društvu. Kroz analizu različitih društvenih pokreta, uočili smo kako faktori kao što su ekomska kriza, politička nestabilnost, društvena nejednakost i tehnološki napredak mogu djelovati kao katalizatori, potičući građane da se udruže i izraze svoje nezadovoljstvo. Društveni pokreti često nude platformu za pojedince koji žele promijeniti svoje društvo, omogućavajući im da zajedno rade na ostvarivanju svojih ciljeva. Ovi pokreti igraju ključnu ulogu u nadopunjavanju onoga što nedostaje u našem društvu. Oni mogu biti glas onih koji su marginalizirani i zanemareni, a također mogu potaknuti promjene u političkim, ekonomskim i društvenim strukturama. Unatoč njihovim pozitivnim doprinosima, naša analiza također je otkrila da u našem društvu postoji niz problema koji pridonose rastu društvenih pokreta. Nedostatak dijaloga između različitih društvenih skupina, polarizacija političke scene i nedostatak vodstva mogu otežati postizanje zajedničkih ciljeva. Također, društveni pokreti često se suočavaju s izazovima kao što su represija, dezinformacije i manipulacija. U zaključku, društveni pokreti su važan element suvremenog društva. Oni pokreću promjene, potiču dijalog i pomažu u ispravljanju nepravdi. Međutim, kako bi bili uspješni, potrebno je raditi na prevladavanju prepreka i izazova s kojima se suočavaju. Društvo treba poticati otvorenost, toleranciju i suradnju kako bi se osiguralo da društveni pokreti doprinose pozitivnim promjenama i napretku zajednice. Unatoč brojnim izazovima i nejednakostima u Hrvatskom društvu, postoje i određeni nedostaci u radu i fokusu društvenih pokreta. Nedostatak konkretnih političkih programa i strategija, nedostatak suradnje među različitim pokretima te ponekad nedostatak struktura za dugoročnu održivost, mogli bi ograničiti njihov potencijal u stvaranju stvarnih promjena. Ipak, društveni pokreti igraju ključnu ulogu u podizanju svijesti o važnim društvenim pitanjima i pritisku na vlasti da odgovore na zahtjeve građana. Oni nadopunjuju Hrvatsko društvo pružajući platformu za izražavanje mišljenja i borbu za promjene koje su u skladu s vrijednostima i potrebama građana. U konačnici, kako bi društveni pokreti u Hrvatskoj postigli dugoročne i značajne promjene, važno je da se usmjere na izgradnju održivih strategija, širenje svijesti i suradnju među različitim akterima društva kako bi zajedno radili na izgradnji bolje i pravednije budućnosti za sve građane.

Literatura

Knjige:

1. Giddens, A. (2007). The consequences of modernity. 1990.
2. Sztompka, P. (1993). The sociology of social change.
3. Turen, A (1983). Sociologija društvenih pokreta. Radnička štampa.

Znanstveni članci:

1. Baloban, J. (2008). Crkveni pokreti u životu Crkve u Hrvatskoj. Bogoslovska smotra, 78(2), 347-364.
2. Beck, U., Giddens, A., & Lash, S. (1994). Reflexive modernization: Politics, tradition and aesthetics in the modern social order. Stanford University Press
3. Bezić, Ž. (1989). Moderna i postmoderna. Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti, 44(2.), 155-164 2.
4. Bilobrk, P. (2022). KULTURNI VIDICI RAZVOJA HRVATSKOGA KATOLIČKOG POKRETA OD 1900. DO 1913 (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Croatian Studies).
5. Buechler, S. M. (1995). New social movement theories. *Sociological Quarterly*, 36(3), 441-464
6. Habermas, J. (2009). Moderna–nedovršen projekt. *Politička misao*, 46(02), 96-111.
7. Hazdovac Bajić, N. (2022). Prilog konceptualizaciji sekularnosti u suvremenom europskom i hrvatskom društvenom kontekstu. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 20(3), 525-536
8. Ilić, Z. (2013). Vjerska sloboda u Zakoniku kanonskoga prava i u zakonodavstvu RH. *Diacovensia: teološki prilozi*, 21(4), 721-747
9. Jurišić, M. (2022). Uloga i važnost religijskog obrazovanja u interkulturnom obrazovanju (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Catholic Faculty of Theology. Department of Religious Pedagogy and Catechetics).
10. Krolo, K. (2012). Manuel Castells, Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age. *Revija za sociologiju*, 42(3), 340-345

11. Krstić, P. (2004). Kritički pojmovnik civilnog društva I. Beograd: Grupa, 484
12. Kuburić, Z. Sekularizam i laicizam u funkciji verske tolerancije. ПРОМЕНЕ У САВРЕМЕНИМ ДРУШТВИМА, 146
13. Mardešić, Ž. (2003). Stipe Tadić, Tražitelji svetoga. Prilog fenomenologiji eklezijalnih pokreta, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb, 2003. Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija, 43(2-4), 185-188
14. Mesić, M. (1998). Teorija društvenih pokreta—američke perspektive. Društvena istraživanja-Časopis za opća društvena pitanja, 7(36+ 37), 699-729.
15. Oklobdžija, M. (1985). Novi socijalni pokreti. Revija za sociologiju, 15(3-4), 141-145
16. Osterhammel, J. (2014). The Transformation of the World: A Global History of the Nineteenth Century: A Global History of the Nineteenth Century. Princeton University Press
17. Petrik, I. (2021). Katolička crkva u kulturnom i političkom životu Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (Doctoral dissertation, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Faculty of Humanities and Social Sciences. Department of History).
18. Phillips, G. (2011). Introduction to secularism. London: National Secular Society.
19. Štuhec, I. J. (2014). Sekularna Europa i novo pozicioniranje religije u društvu. Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja, 12(1), 5-22.
20. Tilly, C. (1978). From Mobilization to Revolution
21. Tomić-Koludrović, I. (1991). Sociološke teorije o novim društvenim pokretima. Revija za sociologiju, 22(3-4), 327-340.
22. Vukojičić Tomić, T. (2014). Pravni i financijski aspekti položaja vjerskih zajednica u Republici Hrvatskoj. Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta JJ Strossmayera u Osijeku, 30(3-4), 207-228
23. WOODS, T. E. (2009). Kako je katolička Crkva izgradila zapadnu civilizaciju.

Internetske stranice:

1. <https://ika.hkm.hr/> (pristupljeno: 15.8.)
2. <https://hodzazivot.hr/> (pristupljeno: 15.8.)
3. <https://hkm.hr/> (pristupljeno: 15.8.)

